

Marcin Żółtowski¹
Anna Strzałkowska²

Wykluczenia

Wykluczenie społeczne stało się jednym z głównych tematów podnoszonych w debacie publicznej. Trudno jednak nie odnieść wrażenia, że polski dyskurs wokół ekskluzji społecznej zogniskowany jest przede wszystkim na kategoriach płci i orientacji seksualnej. Ponadto wykluczenie społeczne odnosi się do właściwości, cechy osoby, a zatem ma charakter doświadczenia jednostki, będącego efektem szerszych procesów społecznych.

Nie jest łatwo określić, czym w istocie jest wykluczenie społeczne, w literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji akcentujących różne jego aspekty. Jednak wspólne cechy definicyjne odnoszą się do procesów, w wyniku których całe grupy zostają odsunięte od głównego nurtu życia społecznego, wykluczone nie tylko z dóbr i standardów życia dostępnych dla większości, ale także z ich możliwości, wyborów i szans życiowych, przez co nie mogą w pełni uczestniczyć w życiu własnego społeczeństwa (Atkinson 1998; Jarosz 2008; Room 1995). Wykluczenie społeczne to proces mający charakter relacyjny, a samo bycie wykluczonym jest jego efektem. Należy zatem mówić o spektrum wykluczenia i indywidualnych doświadczeniach jednostki, co trafnie opisywał w *Piętnie* Erving Goffman (2005).

Trudno nie odnieść wrażenia, że istnieje rozdźwięk między dyskursem o wykluczeniu społecznym w świecie akademickim i politycznym, tym samym między ujęciem teoretycznym a praktycznym. Swoisty most pomiędzy tymi światami zdają się tworzyć organizacje pozarządowe, próbujące wdrażać nowe metody pracy z osobami doświadczającymi wykluczenia, jak i przeciwdziałać wkluczeniom. Działania trzeciego sektora mają jednak charakter aplikacyjny, brakuje w nich często pogłębionej analizy teoretycznej i odwrotnie, w dyskursie teoretycznym brakuje głosu praktyków.

¹ Doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, marcin.zoltowski@phdstud.ug.edu.pl.

² Uniwersytet Gdański, Instytut Socjologii, anna.strzalkowska@ug.edu.pl.

Niniejszy tom jest próbą odpowiedzi na te braki. Jest to głos teoretyków-praktyków i teoretyczek-praktyczek. Ponadto w tekstach zawartych w tym tomie znajdziemy różne ujęcia wykluczenia społecznego – jako procesu wieloobszarowego, jako spektrum pomiędzy pełną możliwością uczestnictwa jednostki w życiu swojej wspólnoty a jego całkowitym brakiem. Teksty te poruszają problemy, które często nie są podnoszone w głównym nurcie debaty dotyczącej wykluczenia społecznego.

Artykuł Marty Abramowicz, Beaty Bykowskiej-Godlewskiej i Anny Strzałkowskiej podnosi ważny społecznie temat dotyczący wiedzy oraz opinii młodych ludzi (studentów i studentek) na temat celibatu wśród księży katolickich, jak również faktu posiadania przez nich dzieci. Temat ten był do tej pory społecznie tabuizowany, a w badaniach naukowych rzadko podejmowany.

Jacek Mazurczak w tekście *Radykalizacja jako proces prowadzący do ekstremizmu i terroryzmu* przedstawia skrajną relację pomiędzy wykluczonymi a wykluczającymi. Choć jednostki radykalne w swoich poglądach i działaniach stanowią tylko ułamek populacji, to ich badania pozwalają uchwycić wewnętrzne procesy całego społeczeństwa i postawić pytania o redystrybucję i produkcję wykluczenia społecznego.

Artykuł *Nałogowe korzystanie z telefonów komórkowych – skala zjawiska wśród polskiej młodzieży* Anny Strzałkowskiej, Macieja Dębskiego i Beaty Bykowskiej-Godlewskiej to nie tylko metodyczna prezentacja autorskiej skali statystycznej, ale także opowieść o wykluczeniu osób z e-uzależnieniami. Choć fonoholizm nie występuje w światowych klasyfikacjach chorób i zaburzeń psychicznych, to stanowi rzeczywisty problem wśród młodzieży i domaga się podjęcia systemowych i profesjonalnych działań na rzecz przeciwdziałania jego skutkom.

Doświadczenia i refleksje z pracy asystenta ds. edukacji rodzin rumuńskich Romów to autorefleksja Marcina Żółtowskiego, zarówno na poziomie metodologicznym, metodycznym, jak i strukturalnym. Autor, przyjmując perspektywę Ervinga Goffmana, rekonstruuje swoją pracę zarówno na poziomie indywidualnych praktyk, jak i strukturalnych założeń. Co więcej, autor konfrontuje swoje doświadczenia z ekspertami romskimi z Uniwersytetu w Bukareszcie, co stanowi dopełnienie refleksji metodycznej. Na podstawie swoich praktyk asystenckich, jak i konfrontacji z ekspertami romskimi wskazuje na fakt, że praca z osobami wykluczonymi to przede wszystkim praca wewnątrz społeczeństwa dominującego. Nie można w k l u c z y ć osoby wykluczonej bez strukturalnej zmiany społecznej.

Magdalena Nowacka przedstawia w sposób systemowy zjawisko przemocy domowej z zaznaczeniem społecznej funkcji tegoż. Analiza autorki ma na celu zrozumienie, dlaczego pomimo powszechności przemocy domowej, wciąż pojawia się opór przed wprowadzeniem działań przeciwdziałających występowaniu tej formy przemocy. Opisując przemoc w relacjach intymnych, autorka odnosi się

zarówno do dyskursu społecznego, jak i własnych doświadczeń jako psycholożki w organizacji zajmującej się wsparciem kobiet doświadczających przemocy.

Dział *Varia* tworzą dwa teksty. Pierwszy *Środowisko pracy kształtowane na fundamencie zaufania* Elżbiety Kolasińskiej traktuje o zaufaniu jako fundamencie środowiska pracy. Stanowi on krytyczną analizę pojęć zaufania oraz nieufności, dodatkowo autorka przedstawia także rekomendacje, jak budować klimat zaufania w środowisku pracy. Magdalena Brzezińska w artykule *Kreolizacja czy homogenizacja? Język kreolski, wieloetniczność i konstruowanie tożsamości nowoczesnej w Gwinei Bissau* przedstawia, w jaki sposób konstruowana jest nowoczesna tożsamości w Gwinei Bissau, jednocześnie stawiając pytanie o rolę i miejsce zachodnich praktyk kulturowych w tymże procesie.

Choć obszary i przedmioty badań w zawartych w tym tomie tekstach wydają się skrajnie od siebie różne, to przedstawiają one wspólny obraz wykluczenia społecznego jako uwikłanego strukturalnie procesu relacyjnego. Chcielibyśmy, by lektura niniejszych tekstów stanowiła zaproszenie do dalszych badań i dyskusji w tych obszarach oraz skłoniła praktyków, przedstawicieli organizacji pozarządowych, instytucji samorządowych i innych do skorzystania z badań i pogłębionej refleksji nad zjawiskiem wykluczenia, którym się na co dzień zajmują.

Literatura

- Atkinson A.B., 1998, *Exclusion, Employment and Opportunity*, Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics and Political Science.
- Jarosz M., 2008, *Wykluczeni: wymiar społeczny, materialny, etniczny*, Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Goffman E., 2005, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Room G., 1995, *The Measurement and Analysis of Social Exclusion*, Policy Press.